

ناصر مبارکی

کارشناس ارشد علوم تربیتی

آموزگار پایه اول - قروه - کردستان

هشت گام اساسی در نوشتن انشای خلاق

اشاره

شاید نظر بیشتر مردم در مورد انشا این باشد که قرار نیست همه تحصیل کردگان و اهل دانش، اهل قلم باشند و بتوانند خوب بنویسند و نوشتن خوب فقط مخصوص اهل ذوق و قلم است. اگر به این باور باشیم، زنگ انشای مدرسه تبدیل به کاری تفریحی می‌شود. اما اگر جنبه خلاقانه انشا را در نظر بگیریم، متوجه خواهیم شد که با کمک انشا می‌توانیم مهارت‌های تفکر و خلاقیت دانش‌آموزان را بالا ببریم و ذهن آنان را در همه دروس بارور سازیم.

کلیدواژه‌ها

انشا، حواس، تداعی، جمله‌سازی، مهارت‌های تفکر.

را آموزش می‌دهند. لازمه نوشتن انشای خوب این است که ما به پرورش حواس دانش‌آموزان توجه و مهارت‌های زبانی را تقویت کنیم.

در حیطه زبان‌آموزی، چهار رکن اصلی گوش‌دادن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن به عنوان مهارت‌های لازم زبان‌آموزی در آموزش تمامی زبان‌های دنیا و برنامه‌های آموزشی

توصیف یک پدیده، شغل و یا فصلی از سال و... است. چنین که بدون هیچ‌گونه آموزشی، از دانش‌آموزان می‌خواهیم در مورد یک موضوع انشا بنویسند و در کلاس ارائه دهند. تعداد اندکی از معلمان هستند که انشا

در مدارس ما، زنگ انشا و موضوعات ارائه شده برای انشا، به صورت سنتی اجرا می‌شود که همان

مدنظر قرار می‌گیرد. در این چهار قدم، نوشتن مرتبه چهارم را به خود اختصاص داده است، چرا که سه امر گوش دادن، صحبت کردن و خواندن، مقدمه نوشتن هستند [زندى، ۱۳۷۹]. پس توجه کافی به این سه سطح قبل از نوشتن، دانش‌آموزان را در درست، صحیح و خلاق نوشتن یاری می‌کند و بسترهای لازم را برای نوشتن فراهم می‌آورد. چون به راستی نمی‌توان انشا را مانند دروس دیگر، با قاعده و قانون تدریس کرد.

از آنجایی که دوره ابتدایی پایه‌ای برای دوره‌های دیگر محسوب می‌شود، توجه و آموزش اصول انشائویی در این دوره بسیار ضروری است. در سال‌های قبل، نوشتن انشا در پایه دوم با جمله‌سازی آغاز می‌شد و در پایه سوم، دانش‌آموزان به نوشتن انشا می‌پرداختند. اما در سال‌های اخیر که کتاب‌های فارسی تغییر کرده‌اند، در پایه اول به جمله‌سازی اهمیت داده شده است. این امر، زمینه را برای پرورش خلاقیت دانش‌آموزان در نوشتن انشا فراهم می‌آورد. اگر ما از همان پایه اول فعالیت‌هایی را در راستای تمرینات کتاب به صورت منطقی تدارک ببینیم، دانش‌آموزان از همان ابتدای سوادآموزی، توانایی نوشتن انشای خوب را پیدا خواهند کرد.

این جانب، مراحل زیر را که برای نوشتن انشا در نظر گرفته شده است، چندین سال با دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی کار کرده‌ام و عملاً مثمر بودن آن به اثبات رسیده است. در صورتی که در هر مرحله با دانش‌آموزان به خوبی کار شود و دانش‌آموزان هر

مرحله را به خوبی به اتمام برسانند، در پایان سال تحصیلی خواهند توانست انشای خوب بنویسند.

هشت گام اساسی در نوشتن انشای خلاق

گام اول: تقویت حواس

در این مرحله که مختص به درس خاصی نیست، با انجام فعالیت‌های متنوع و بازی، به تقویت حواس دانش‌آموزان می‌پردازیم. دانش‌آموزان باید مشاهده‌گران خوبی باشند و این ممکن نیست مگر با تقویت انواع حس. یکی از روش‌های مفید برای تقویت حواس، پرسش و پاسخ مناسب است. معلمان می‌توانند با طرح پرسش‌های سازنده، دانش‌آموزان را نسبت به محیط بیشتر کنجکاو کنند. برای مثال، دانش‌آموزان باید در توصیف پدیده، فقط به استفاده از حس بینایی بسنده نکنند و از کلیه حواس خود استفاده

گام دوم: آماده‌سازی شفاهی
در این مرحله، با تمرینات شفاهی، به تقویت صحبت کردن و همچنین استفاده درست از کلمات می‌پردازیم. تمرینات زیر برای تقویت سخن گفتن دانش‌آموزان بسیار مفیدند:

- خواندن تصاویر و توضیح دادن درباره آن‌ها توسط دانش‌آموزان
 - تکمیل جملات ناتمام
 - خواندن داستان برای دانش‌آموزان و طرح سؤالاتی در مورد آن
 - تکمیل داستان‌های نیمه‌تمام توسط دانش‌آموزان
 - جمله‌سازی شفاهی و توجه به کلمه مترادف، متضاد و هم‌خانواده
 - استفاده از روش‌های تدریس گروهی که در آن دانش‌آموزان با یکدیگر بحث می‌کنند.
 - مدت زمان اجرای این مرحله، بیشتر در سه ماه اول سال تحصیلی است.
- گام سوم: تداعی کلمات**

در این مرحله، تصاویری را به دانش‌آموزان نشان می‌دهیم و از آن‌ها می‌خواهیم هر کلمه‌ای را که این تصاویر

کنند. این مرحله بهتر است هر از گاهی تکرار شود و در طول سال تحصیلی ادامه داشته باشد.

با کمک انشا می‌توان
مهارت‌های تفکر و
خلاقیت دانش‌آموزان
را بالا برد

لازمه نوشتن انشای خوب پرورش حواس و تقویت مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان است

به یاد آن‌ها می‌آورد، بگویند. این کار را حداقل چند روز در هفته انجام می‌دهیم.* برای مثال، ممکن است با نشان دادن تصویری از باران، کلماتی مثل باریدن، ابر، آسمان، زمین، خدا، مهربانی، کشاورز، چتر، تصادف، سرما و ... در ذهن تداعی شود و هرچه این کلمات گسترش پیدا کنند، تأثیر بیشتری خواهد داشت.

نکته مهم در این مرحله این است که معلم از دانش‌آموزان بپرسد دلیل تداعی شدن و نحوه مربوط شدن کلمات به تصویر چیست. در مرحله پیشرفته کار، می‌توانیم به دانش‌آموزان جهت دهیم از کلماتی استفاده کنند که با تصویر متجانس نباشند و این کلمات را به صورت خلاقانه به تصویر ربط دهند.

گام چهارم: جمله‌نویسی

در این مرحله، در ادامه مرحله قبل، تصاویر را به دانش‌آموزان نشان می‌دهیم و می‌خواهیم که با دیدن تصویر، با هر کلمه‌ای که در ذهن آن‌ها تداعی می‌شود، جمله بسازند. یا یک کلمه را به دانش‌آموزان می‌دهیم و از آن‌ها می‌خواهیم با آن چند جمله بسازند. مثلاً کلمه آسمان را در چند جمله به کار ببرند. نکته مهم در این مرحله این است که معلم باید دانش‌آموزان را راهنمایی کند تا اشکالات معمول در جمله‌نویسی را نداشته باشند. اشکالاتی از قبیل:

- کاربرد بیش از اندازه کلمه من، ضمایر و ...

- کاربرد کلمه در جمله بدون درک معنی آن. برای مثال، جمله‌سازی با کلمه شالیزار که ممکن است دانش‌آموز معنی آن را نداند و بنویسد که «معلم گفت با کلمه شالیزار جمله بسازید.» این نوع جمله‌سازی صحیح نیست.

- کاربرد کلمه در غیر از معنی اصلی خود.

- مغایر بودن جمله با ارزش‌ها. این مرحله از اواخر آذر ماه شروع خواهد شد.

گام پنجم: پیشرفت در جمله‌سازی

در این مرحله، سطح جمله‌سازی را بالا می‌بریم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم هر دو کلمه داده شده را در یک جمله به کار ببرند. در ابتدا کلماتی را انتخاب می‌کنیم که متجانس باشند، مانند «کتاب-مدرسه» و در ادامه از کلماتی استفاده می‌کنیم که متجانس نباشند؛ «درخت-دشمن» تا دانش‌آموز انعطاف ذهنی بیشتری داشته باشد.

زمان اجرای این مرحله دی ماه به بعد است.

مرحله ششم: نوشتن متن کوتاه در مورد چند تصویر به صورت گروهی

در این مرحله، چند تصویر در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهیم و از آن‌ها می‌خواهیم به طور گروهی در مورد تصویرها بحث کنند، ارتباط آن‌ها را با هم بیابند و سپس گفته‌های خود را به صورت یک متن کوتاه بنویسند. در این مرحله، چون دانش‌آموزان به صورت عینی چند تصویر را می‌بینند، بهتر می‌توانند جملات و تصاویر را به هم

ربط دهند. این مرحله، پیش‌نیاز مرحله بعدی است که در آن دانش‌آموزان به صورت ذهنی و بدون استفاده از تصویر نسبت به تهیه متن اقدام می‌کنند. زمان اجرای این مرحله بهمن ماه است.

گام هفتم: نوشتن انشا به صورت گروهی

در این مرحله، دانش‌آموزان را گروه‌بندی و یک موضوع را با همکاری آن‌ها انتخاب می‌کنیم. از آن‌ها می‌خواهیم در گروه‌ها با هم بحث کنند و در ابتدا کلماتی را که در ذهن آن‌ها تداعی می‌شود، به صورت انفرادی بنویسند و با آن‌ها جمله بسازند. سپس جملات گروه خود را مقایسه و بهترین آن‌ها را انتخاب کنند و با آن انشا بنویسند. در پایان، یکی از افراد گروه انتخاب می‌شود و جلوی کلاس متن انشا را بلند می‌خواند. زمان اجرای این مرحله اسفند ماه است.

گام هشتم: نوشتن انشای مستقل

اگر دانش‌آموزان مراحل قبل را با موفقیت طی کرده باشند، در اواخر فروردین و اردیبهشت ماه خواهند توانست به صورت مستقل انشا بنویسند. در این مرحله، لازم است معلم موضوعاتی را انتخاب کند که مورد علاقه دانش‌آموزان باشد و نسبت به آن شناخت کافی وجود داشته باشد.

پی‌نوشت

* در کلاس‌های اول و دوم ابتدایی بهتر است این کار همواره تکرار شود.

منبع

زندگی، بهمن. روش تدریس زبان فارسی. ۱۳۷۹.

